

Elektroninės valdžios diegimas ir perspektyvos Lietuvoje: visuomenės ir valdžios institucijų sąveika

Tadas Limba

Mykolo Romerio universiteto Ekonomikos ir finansų valdymo fakulteto Informatikos ir statistikos katedros doktorantas, lektorius
Mykolas Romeris University, Faculty of Economics and Finance Management, Department of Informatics and Statistics, Lecturer, PhD student
Ateities g. 20, Vilnius, tel. (+370 5) 27 14 571
El. paštas: tlimba@mruni.lt

Straipsnyje analizuojami elektroninės valdžios įgyvendinimo teoriniai aspektai ir problematika, atskleidžiamos valdžios institucijų bendravimo elektroniniu paštu teorinės ir praktinės spragos, aptariamos elektroninės valdžios institucinio įgyvendinimo ir reguliavimo perspektyvos.

Elektroninė valdžia dažniausiai suvokiama kaip valstybinės valdžios tąsa elektroninėje erdvėje, pasireiškianti kaip valstybės funkcijų realizavimas, organizacinių pokyčių tobulinimas pasitelkiant informacines technologijas (Designing E-Government, 2002). Elektroninė valdžia yra vienas iš būdų modernizuoti valstybės valdymą, sėkmingiau vykdyti viešojo sektoriaus reformą, prisitaikant prie žinių visuomenės reikalavimų, pagerinti visuomenės ir valdžios ryšio kokybę ir efektyvumą. Dėl šių priežasčių elektroninė valdžia gali ir turi tapti vienu iš valstybės strateginio valdymo įgyvendinimo efektyvių veiksmų ir prioritetų. Taigi tema išties aktuali.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti elektroninės valdžios diegimą, įgyvendinimo kryptis ir perspektyvas Lietuvoje, išnagrinėti visuomenės bendravimo su valdžios institucijomis elektroniniu paštu (toliau – el. paštu) problematiką.

Šiame darbe išanalizuoti elektroninės valdžios kūrimo motyvai, pasipriešinimo elektroninės valdžios plėtrai ir jos diegimo aspektai, visuomenės bendravimo internetu su valdžios

institucijomis kryptys, bendravimo el. paštu reglamentavimas ir išylančios problemos, instituciniai elektroninės valdžios įgyvendinimo aspektai ir institucinio reguliavimo perspektyvos.

Elektroninės valdžios kūrimo motyvai

Formuojant ilgalaikes šalių strategijas, informacinių technologijų naudojimui viešajame administravime turi būti skiriama pakankamai dėmesio. Be to, įtraukiant informacinių technologijų taikymą į strateginius valstybės veiklos planus, svarbu nustatyti elektroninės valdžios kūrimo motyvus, nes informacinės technologijos ir elektroninė valdžia – tarpusavyje neatsiejami dalykai (Heeks, 2001). Čia būtina įvardyti tikslų kategorijas, susijusias su elektroninės valdžios kūrimu:

- *Valdžios struktūrų darbo našumo gerinimas pasitelkiant informacines technologijas.* Galima paspartinti tam tikrus valdymo procesus, greičiau pasikeisti informacija ir ją apdoroti arba, paprasčiau tariant, valdymas tampa ne tik efektyvesnis, bet ir našesnis.

- „Gero valdymo“ stiprinimas. Informacinės technologijos taip pat padeda piliečiams aktyviau įsitraukti į valstybės valdymo procesą – per valdžios institucijų interneto svetaines pateikti naudingų pasiūlymų sprendimų priėmimo klausimais, stebėti priimamus sprendimus. Tokiu atveju pats valdymas tampa skaidresnis.
- *Efektyvus viešosios informacijos teikimas gyventojams.* Viešojo administravimo institucijos savo interneto svetainėse pateikia viešąją informaciją, ją nuolat atnaujina. Tokiu būdu gyventojai gali operatyviai ir efektyviai disponuoti šia informacija.
- *Viešųjų paslaugų teikimo gyventojams tobulinimas.* Valdžios įstaigų teikiamos paslaugos modernizuojamos į elektronines viešąsias paslaugas. Būtų galima dar kitaip pasakyti – jos teikiamos internetu. Valstybinės institucijos perkelia viešąsias paslaugas į savo interneto svetaines. Taip galima pagerinti valdžios institucijų teikiamų visuomenei viešųjų paslaugų kokybę.
- *Visapusiškas visuomenės skaitmeninis integravimas.* Gyventojai didžiuosiuose šalies miestuose paprastai būna geriau susipažinę su informacinių technologijų naudojimu, jų teikiamais pranašumais dėl šių prižasčių – informacijos, kapitalo koncentracijos, dažnos informacijos kaitos didmiesčiuose ir pan. Tačiau to negalima pasakyti apie regionus, nutolusius nuo didžiųjų miestų. Štai čia elektroninė valdžia galėtų atlikti aktyvaus visuomenės visapusiško integravimo vaidmenį. (Designing E-Government, 2002, p. 78).
Įvardytos tikslų kategorijos ir parodo elektroninės valdžios kūrimo teikiamą naudą šaliai. Tačiau diegiant naujoves dažnai kyla valdžios struktūrų pasipriešinimas. Elektroninės valdžios įgyvendinimo klausimai – ne išimtis.
- *Galių praradimas tuometinėje valdžios sistemoje.* Atsiranda aukšto rango valstybės tarnautojų, klaidingai manančių, kad informacinės technologijos gali iš esmės pakeisti viešojo valdymo procesus ir dėl to tarnautojai praras įtaką, svarbias pozicijas valdžios sistemoje.
- *„Technikos šoko“ efektas.* Ne visi valstybės tarnautojai geba greitai prisitaikyti (persikvalifikuoti) ir įsisavinti itin sparčiai tobulėjančias ir modernėjančias informacines technologijas bei kompiuterines programines įrangas. Todėl galima teigti, kad tam tikra valdininkų dalis patiria „technologinį diskomfortą“, o tai gali turėti ir neigiamų padarinių, pavyzdžiui, trukdyti tarnautojams siekti karjeros, jie gali netekti darbo vietų ir pan.
- *Nuomonė, kad naujoviškų technologijų diegimas mažina darbo vietų skaičių.* Valstybės tarnautojai susidaro klaidingą nuomonę, kad naujos informacinės technologijos gali apskritai pakeisti darbuotoją, o ne tapti pagalbine priemone vykdant tam tikras funkcijas ar gerinant organizacijos valdymo procesus.
- *Įsitikinimas, jog informacinės technologijos neturi įtakos valstybės tarnautojų darbo efektyvumui.* Valdininkai gali manyti, jog informacinių technologijų diegimas į viešąjį sektorių neveikia jų vykdomų funkcijų efektyvumo, o tik tampa papildoma, nieko nekeičiančia darbo priemone.
- *Nauju, automatizuotų procesų diegimas gali neleisti nuslėpti neigiamų valdymo padarinių.* Neigiami valstybės valdymo bruožai, tokie kaip korupcija, klientelizmas, nepotizmas, neigiamai veikia viešojo valdymo tobulėjimo procesus, o modernios informacinės technologijos garantuotų didesnę viešumo, sprendimų priėmimo skaidrumo laipsnį.
- *Informacinių technologijų plėtra didina darbo krūvį.* Pasitaiko, kad valstybės tarnautojai naujas informacines technologijas nepelnytai priskiria prie mažai reikšmingų, papildomų, trukdančių atlikti pagrindines funkcijas darbo priemonių, pavyzdžiui, atsakyti gyventojams į paklausimus el. paštu ir pan. (World Public Sector Report 2003, 2003).

Elektroninės valdžios plėtros pasipriešinimo įveikimas: valdžios pozicija

Vienas pirmųjų žingsnių sprendžiant elektroninės valdžios plėtros problemas šalyje – suprasti valstybės tarnautojų priešinimosi motyvus. Tai gali lemti įvairios priežastys:

Galima daryti prielaidą, kad kiek įmanoma sumažinus minėtų priežasčių skaičių ir strategiškai tinkamai pristačius informacinių technologijų teikiamą naudą tiek valdžios institucijoms, jų valdymo procesams, tiek visuomenei, elektroninės valdžios plėtra pasaulio šalyse, iš jų ir Lietuvoje, taptų greitesnė ir efektyvesnė. Tačiau svarbu pabrėžti, jog šie pokyčiai, nesant kryptingos politinės iniciatyvos šalyje, vargu ar įmanomi.

Elektroninės valdžios diegimo aspektai Lietuvoje

Formuluojant elektroninės valdžios reglamentavimo ir įgyvendinimo gaires, Lietuvos Respublikos Vyriausybė pradėjo svarstyti elektroninės valdžios kūrimo šalyje galimybes. Buvo žengtas svarbus politinis žingsnis kuriant elektroninę valdžią – 2000 metais parengtas Lietuvos ministro pirmininko potvarkis „Dėl darbo grupės elektroninės Vyriausybės koncepcijai parengti sudarymo“ (www.litlex.lt, 2007). Šio potvarkio vienas iš tikslų – parengti e. valdžios koncepciją.

Vėliau, 2002 m. gruodžio 31 d., priimtas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl elektroninės valdžios koncepcijos patvirtinimo“. Elektroninės valdžios koncepcijos tikslas – *didinti Lietuvos Respublikos vykdomosios valdžios sprendimų priėmimo skaidrumą, kokybiškiau ir efektyviau teikti visuomenei, verslo subjektams ir institucijoms viešąsias paslaugas ir informaciją, panaudoti tam informacinių technologijų teikiamas galimybes* (Valstybės žinios, Nr. 2, 2003).

Siekdamos kokybiškiau ir efektyviau teikti informaciją visuomenei, valstybinės institucijos turi naudoti šiuolaikiškas priemones – kurti, modernizuoti ir nuolat atnaujinti savo interneto svetaines, tinkamai struktūruoti informaciją jose, suteikti galimybes gyventojams užsisakyti naujienas mobiliuoju telefonu ir/arba elektroniniu paštu, taip pat atsakingai kaip ir tradicinėmis priemonėmis bendrauti su visuomene elektroniniu paštu.

Visuomenės bendravimo internetu su valdžios institucijomis kryptys

Šalies gyventojai nuolat kreipiasi į valdžios institucijas norėdami gauti įvairios informacijos, viešųjų paslaugų. Tačiau informacinėms technologijoms įgyjant vis didesnę reikšmę ne tik visuomeniniame gyvenime, bet ir viešojo valdymo modernizavime, tradicinės visuomenės susižinėjimo su valdžios institucijomis priemonės, pavyzdžiui, pašta, telefoną, faksą, vis labiau pradeda išstumti operatyvi ir patogi galimybė susisiekti elektroniniu paštu. Todėl visuomenės bendravimo elektroniniu paštu su viešuoju sektoriumi svarba ir prilyginimas įprastinėms ryšio priemonėms abejonių nekelia.

Tai numatyta 2002 m. gruodžio 31 d. priimto Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl elektroninės valdžios koncepcijos patvirtinimo“ viename iš uždavinių: „...*Institucijų ir gyventojų paklausimai elektroniniu paštu turi įgyti tokia pat galią kaip ir paprastu paštu – šie paklausimai turi būti apdorojami tokiomis pačiomis procedūromis. Į paklausimą gali būti nereaguojama tik tuomet, kai nėra galimybės nustatyti siuntėjo tapatybę. Turi būti užtikrinama, kad interesantui būtų atsakoma elektroniniu paštu, jeigu jis to pageidavo...*“ (Valstybės žinios, Nr. 2, 2003) [*čia ir toliau pabraukta mano – T. L.*].

Visuomenės bendravimo internetu su valdžios institucijomis reglamentavimas

Lietuvoje iki 2005 metų visuomenės bendravimas su valdžios institucijomis el. paštu, nors ir fragmentiškai, tačiau buvo reglamentuotas Lietuvos Respublikos teisės aktais:

- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. rugsėjo 6 d. nutarimu Nr. 1059 „Dėl Mokesčių mokėtojų registro įsteigimo ir jo nuostatų patvirtinimo“;
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 18 d. nutarimu Nr. 480 „Dėl bendrųjų reikalavimų valstybės institucijų interneto svetainėms patvirtinimo“;
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 10 d. nutarimu Nr. 715 „Dėl Lietuvos

Respublikos teritorijos administracinių vienetų, gyvenamųjų vietovių ir gatvių valstybės registro reorganizavimo ir Lietuvos Respublikos adresų registro įsteigimo“;

- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 2 d. nutarimu Nr. 935 „Dėl Lietuvos 2004–2006 metų bendrojo programavimo dokumento patvirtinimo“.

2000 m. rugsėjo 6 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo dėl mokesčių mokėtojų registro įsteigimo ir jo nuostatų patvirtinimo VI skirsnyje „Objektų registravimas“ numatyta: „*Pasikeitus Lietuvos gyventojų (nuolatinio ir nenuolatinio), vykdančio individualią veiklą, ar gyventojų, samdančių kitus gyventojus, registravimo duomenims, nurodytiems jų prašymuose įregistruoti, per 5 darbo dienas nuo duomenų pasikeitimų ar jų atsiradimo gyventojai ar jų įgalioti asmenys pateikia prašymus įregistruoti duomenų pakeitimus, nurodydami duomenis, kurie pakito. Prašymai pateikiami asmeniškai, paštu arba elektroniniu paštu.*“ (Valstybės žinios, Nr. 77, 2000).

2003 m. balandžio 18 d. priimto Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo dėl bendrųjų reikalavimų valstybės institucijų interneto svetainėms patvirtinimo I skirsnyje „Bendrosios nuostatos“ nustatyta: „*Valstybės institucijos interneto svetainėje turi būti garantuotas abipusis ryšys tarp interneto vartotojo ir institucijos (elektroninio pašto ir (arba) klausimų ir atsakymų forma).*“ (Valstybės žinios, Nr. 38, 2003).

2004 m. birželio 10 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo dėl Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų, gyvenamųjų vietovių ir gatvių valstybės registro reorganizavimo ir Lietuvos Respublikos adresų registro įsteigimo VI skirsnyje „Registro duomenų naudojimas“ numatyta: „*Asmuo, pageidaujantis gauti Registro duomenis, turi paštu (galima ir elektroniniu) arba asmeniškai pateikti Registro tvarkymo įstaigai prašymą, kuriame nurodo savo vardą, pavardę (juridinio asmens kodą, teisinę formą ir pavadinimą), adresą ir apibūdina norimus gauti Registro duomenis.*“ (Valstybės žinios, Nr. 93, 2004).

2004 m. rugpjūčio 2 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos 2004–2006

metų bendrojo programavimo dokumento patvirtinimo“ I skirsnio 1.3.7 dalyje „Visuomenės švietimas aplinkosaugos klausimais“ nustatyta: „*Visuomenės informavimo ir švietimo politika apima informacijos teikimą visuomenei šiais būdais: 1. Piliečiai teikia paklausimus Aplinkos ministerijai ir gauna atsakymus per Aplinkos ministerijos atstovą informacijai – tai ryšys telefonu ir tiesioginiai kontaktai su suinteresuotais asmenimis Aplinkos ministerijos elektroniniu paštu ir laiškų forma.*“ (Valstybės žinios, Nr. 123, 2004).

Pirmiau nurodytuose teisės aktuose numatytos galimybės bendrauti tik su kai kuriomis valdžios institucijomis elektroniniu paštu. Tačiau siekiant sėkmingai įgyvendinti Lietuvos elektroninės valdžios koncepcijoje įvardytą uždavinį – užtikrinti, kad *interesantui būtų atsakoma elektroniniu paštu, jeigu jis pageidavo*, – to nepakanka. Šiuo tikslu, labai svarbu sudaryti galimybes visuomenei susižinoti su visomis viešojo administravimo institucijomis.

Visuomenės bendravimo internetu su valdžios institucijomis problematika

Visuotinis valdžios institucijų bendravimas su visuomene el. paštu reglamentuotas 2005 m. birželio 9 d. priimtame Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 19 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatyme. Šiame teisės akte numatyta: „*Kiekviena viešojo administravimo institucija privalo priimti asmenų prašymus ir juos nagrinėti pagal savo kompetenciją. Išnagrinėtas prašymas įteikiamas arba siunčiamas paštu ar elektroniniu paštu prašymo pateikėjui. Asmenų prašymai, pateikti elektroniniu būdu, turi būti pasirašyti elektroniniu parašu. Atsakymai į šiuos prašymus pateikiami asmeniui elektroniniu paštu.*“ (Valstybės žinios, Nr. 76, 2005).

Visuomenės bendravimas su viešuoju sektoriu elektroniniu paštu lyg ir reglamentuotas, tačiau atkreiptinas dėmesys, jog pirmiau minėtame teisės akte pabrėžiama – gyventojų prašymai ar užklausimai turi būti pasirašyti elektroniniu parašu, vadinasi, priešingu atveju valdžios institucija neprivalo atsakyti į intereso paklausimą.

2000 m. liepos 11 d. priimtas Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas (Valstybės žinios, 2000-07-26, Nr. 61). Taigi sukurta visa reikiama teisinė bazė, tačiau techninė infrastruktūra elektroninio parašo praktiniam naudojimui galutinai sukurta tik pastaraisiais metais (praėjus 4–5 metams po el. parašo įstatymo priėmimo). Juridiniai ir fiziniai asmenys, norėdami naudoti elektroninį parašą, privalo įsigyti elektroninius sertifikatus, kurie leistų, pavyzdžiui, identifikuoti paklausėją elektroniniu paštu, pasirašyti elektroninius dokumentus ir pan. Lietuvoje elektroninius sertifikatus juridiniams ir fiziniams asmenims išduoti įgaliota UAB „Skaitmeninio sertifikavimo centras“.

Elektroninis parašas Lietuvoje pradėjo funkcionuoti, tačiau socialinė rinkotyra, kurios tikslas – informuoti visuomenę apie galimybes jį naudoti, praktiškai neatliekama, todėl galima teigti, jog:

- *nėra realių garantijų gauti atsakymus į pateiktus prašymus (paklausimus) el. paštu valdžios institucijoms, jeigu nebuvo pasirašyta elektroniniu parašu;*
- *negalima užtikrinti efektyvaus visuomenės ir valdžios institucijų bendravimo el. paštu (Limba, 2007).*

Toliau nagrinėjant visuomenės bendravimo el. paštu su valdžios institucijomis problematiką, ypač praktinius aspektus, aktualu paminėti 2001–2003 metais tuometinio Lietuvos teisės universiteto (dabar – Mykolo Romerio universiteto) atliktą ir remiamą Atviros Lietuvos fondo tyrimą „Visuomenės ir valdžios ryšio internete kokybės analizė“. Šio tyrimo rezultatai parodė, kad į gyventojų paklausimus el. paštu iš Lietuvos valdžios institucijų valstybės tarnautojų gauta 28% atsakymų (Limba, Petrauskas, 2003). Remiantis šiais rezultatais galima teigti, kad valdininkų bendravimo el. paštu aktyvumas buvo gana menkas.

Šis tyrimas parodė, jog būtinai reikėjo priimti teisės aktą, reglamentuojantį viešojo administravimo institucijų privalomumą bendrauti su visuomene elektroniniu paštu (Limba, 2007).

Elektroninės valdžios instituciniai įgyvendinimo aspektai

Nustačius esmines valstybės ilgalaikės raidos strategines kryptis, priėmus teisės aktus, reglamentuojančius elektroninės valdžios įgyvendinimą Lietuvoje, buvo įsteigtos kelios pagrindinės institucijos, atsakingos už elektroninės valdžios projektų ir priemonių diegimą šalyje.

2003 m. lapkričio 25 d. priimtame Lietuvos Vyriausybės nutarime dėl elektroninės valdžios koncepcijos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo numatyta, jog siekdama įgyvendinti elektroninės valdžios koncepciją, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 31 d. nutarimu, ir patvirtinti elektroninės valdžios koncepcijos įgyvendinimo priemonių planą Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarė paskirti:

1. Vidaus reikalų ministeriją – institucija, atsakinga už elektroninės valdžios projektų valdymą ir viešųjų paslaugų teikimo naudojant skaitmenines technologijas priežiūrą;

2. Informacinės visuomenės plėtros komitetą prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės – institucija, atsakinga už elektroninės valdžios projektų koordinavimą ir stebėjimą (Valstybės žinios, Nr. 112, 2003).

Tam tikriems elektroninės valdžios įgyvendinimo aspektams nagrinėti ir spręsti, Vidaus reikalų ministerijoje buvo įkurtas atskiras padalinys – Informacinės politikos departamentas. Būtent šis departamentas ir buvo atsakingas už elektroninės valdžios projektų valdymą ir elektroninių viešųjų paslaugų teikimo visuomenei priežiūrą.

Tačiau Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės buvo įsteigtas tik prieš keletą metų iki priimant 2003 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimą dėl elektroninės valdžios koncepcijos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo. Taigi 2001 m. gegužės 22 d. priimtame Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime dėl Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės įsteigimo nustatyta nuo 2001 m. liepos 1 d. įsteigti Informacinės visuomenės plėtros komitetą prie

Lietuvos Respublikos Vyriausybės (Valstybės žinios, Nr. 44, 2001).

2001 m. rugsėjo 13 d. buvo priimtame Lietuvos Respublikos Seimo statute dėl Seimo statuto 43 ir 44 straipsnių pakeitimo bei statuto papildymo 61-1 straipsniu nustatyta papildomai sudaryti Informacinės visuomenės plėtros komitetą (Valstybės žinios, Nr. 80, 2001). Elektroninė valdžia įvardijama kaip viena iš šio komiteto kuruojamų temų.

Šias, pirmiau įvardytas įstaigas, galima laikyti pagrindinėmis institucijomis, atsakingomis už elektroninės valdžios kūrimo ir plėtros teisinį ir praktinį reguliavimą Lietuvoje (Limba, 2007).

Nuo 2002 metų Lietuvoje buvo įkurtas aljansas „Langas į ateitį“, kurio tikslas – vykdyti unikalų Lietuvoje verslo paramos informacinės visuomenės plėtrai projektą. Aljanso užsibrėžta misija – skatinti interneto naudojimą Lietuvoje, panaikinti skaitmeninę atskirtį tarp Lietuvos didžiųjų miestų ir nuo jų nutolusių regionų, tokiu būdu didinti šalies konkurencingumą Europoje ir pasaulyje naudojant informacines technologijas (Aljansas „Langas į ateitį“, 2002). Apibendrinant galima teigti, kad šis aljansas įgyvendina tam tikrus elektroninės valdžios kūrimo aspektus.

2002 m. gruodžio 31 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo dėl elektroninės valdžios koncepcijos patvirtinimo XII skyriaus 67.1 punkte numatyta galimybė bendradarbiauti viešojo administravimo institucijoms su privačiais ūkio subjektais diegiant elektroninės valdžios projektus ir paslaugas šalyje (Valstybės žinios, Nr. 2, 2003).

Galima teigti, kad remiantis Lietuvos elektroninės valdžios koncepcijoje numatytais nuostatomis, pirmiau minėto projekto iniciatoriai siekė, kad bendromis verslo ir valdžios pastangomis skatinama interneto plėtra per trejus metus leistų pasiekti Europos Sąjungos interneto skverbties vidurkį. Aljansas „Langas į ateitį“ ir inicijavo abišalį verslo bei valdžios institucijų bendradarbiavimą, kuris davė svarių rezultatų. Į aljansą „Langas į ateitį“ 2002 m. gegužę susibūrė Lietuvos verslo lyderės – mobiliojo ryšio bendrovė Omnitel, fiksuoto ryšio kompani-

ja Lietuvos telekomas, didžiausi šalies bankai Hansabankas, Vilniaus bankas bei didžiausios Lietuvos IT bendrovės – „Alna“ ir „Sonex“. 2002 metų pabaigoje į projektą įsitraukė ir šalies Vyriausybė – pasirašyta aljanso „Langas į ateitį“ ir Vidaus reikalų ministerijos bendradarbiavimo sutartis (Aljansas „Langas į ateitį“, 2002).

„Langas į ateitį“ iniciatyvai pritarė aukščiausieji šalies vadovai. Šis projektas inicijuotas kaip katalizatorius kuriant Lietuvoje informacinę visuomenę ir plėtojant elektroninę valdžią. Bendradarbiaujant su šalies savivaldybėmis 2002 m. Lietuvoje įkurti 75 „Langas į ateitį“ interneto prieigos centrai. Pagal aljanso ir Vidaus reikalų ministerijos bendradarbiavimo sutartį 2003 m. buvo įsteigta dar 100 viešųjų interneto prieigos centrų. Vėlesniais metais papildomai buvo įsteigta apie 300 viešųjų interneto prieigos centrų.

Lisabonos strategija suformulavo Europos Sąjungos ekonomikai tikslą iki 2010 metų tapti konkurencinga ir dinamiška žinių ekonomika su pagerintu užimtumu ir socialine sanglauda. Elektroninė valdžia, informacinė visuomenė turi daug vidinių išgalių pagerinti produktyvumą ir gyvenimo kokybę. Tam galėtų padėti plačiajuosčio ryšio plėtra ir įvairialypė prieiga. Naujos paslaugos, taikymai ir turinys sukuria naujas rinkas ir pateikia produktyvumo augimo priemones, užtikrina ūkio plėtrą ir užimtumą, taip pat pateikia piliečiams tinkamesnių informacijos prieigos ir bendravimo su valdžios institucijomis priemonių. Naujų būdų paslaugoms teikti sukūrimas ir pats paslaugų teikimas reikalauja nemažų investicijų. Paslaugų finansavimas priklauso nuo esamos plačiajuosčio ryšio infrastruktūros šioms paslaugoms teikti, o plačiajuosčio ryšio infrastruktūros sukūrimo finansavimas – nuo esamų paslaugų naudosiančių šią infrastruktūrą. Reikalingi veiksmai, kurie taip kurtų ir plėtotų paslaugas ir infrastruktūrą, kad vienos dalies augimas skatintų kitą (RAIN projekto prielaidos, 2003). Į viešųjų paslaugų teikimą ir joms reikiamos technologinės infrastruktūros kūrimą stengiamasi įtraukti ir privatų sektorių. Tai numatyta 2002 m. gruodžio 31 d. Lietuvos Respublikos nutarimu patvirtintos Lietuvos elektroninės valdžios koncepcijos

XII skyriaus „Įgyvendinimas“ 67.1.1. ir 67.1.2 dalyse: „...pasirašius sutartį, verslo subjektai dengia projekto įdiegimo išlaidas (dalį išlaidų) ir už tai gauna teisę rinkti iš vartotojų užmokesį, kol investicija atsiperka, arba institucija moka įmonei už paslaugas, kol investicija atsiperka. Verslo subjektai teikia institucijoms informacinių technologijų ir telekomunikacijų infrastruktūros bei kitas paslaugas...“ (Valstybės žinios, Nr. 2, 2003). Tačiau svarbu paminėti ir viešojo sektoriaus būtinybę aktyviai plėtojant šiuos procesus (Limba, 2007).

Remiantis minėtomis nuostatomis, buvo inicijuotas kitas, ne mažiau svarbus projektas – „Kaimiškųjų vietovių informacinių technologijų plačiajuostis tinklas RAIN“. Šio projekto tikslas – suteikti plačiajuosčio duomenų perdavimo priegą visoms kaimiškųjų seniūnijų viešojo sektoriaus administravimo institucijoms, ligoninėms, laboratorijoms, mokykloms, muziejams, bibliotekoms, viešosios prieigos prie interneto taškams, taip pat gyventojams ir verslo įmonėms. Šiam tikslui įgyvendinti buvo numatyti uždaviniai suteikti plačiajuosčio duomenų perdavimo priegą:

- ne mažiau kaip 80% visų Lietuvos švietimo strategijoje numatytų kaimiškųjų vietovių švietimo institucijų;
- ne mažiau kaip 75% visų Lietuvos kaimiškųjų vietovių seniūnijų viešojo administravimo įstaigų, sudarant saugų duomenų perdavimo tinklą;
- ne mažiau kaip 75% visų Lietuvos „e. sveikatos“ strategijos projekte numatytų kaimiškųjų vietovių sveikatos apsaugos institucijų;
- ne mažiau kaip 75% visų vietos savivaldos institucijų įsteigtų viešosios prieigos prie interneto taškų (RAIN projekto prielaidos, 2003).

Projektas „Kaimiškųjų vietovių informacinių technologijų plačiajuostis tinklas RAIN“ praktiškai įgyvendina 2005 m. lapkričio 16 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtintą Lietuvos plačiajuosčio ryšio infrastruktūros 2005–2010 metų plėtros strategiją (Valstybės žinios, Nr. 137, 2005). Atsakinga už šio projekto įgyvendinimą institucija buvo paskirta viešoji

įstaiga „Plačiajuostis internetas“, už vykdymą – Matematikos ir informatikos institutas.

Pirmiau minėti projektai pasižymi ne tik privataus ir viešojo sektoriaus bendradarbiavimo modelio kaip naujosios viešosios vadybos vieno iš principų taikymu, tačiau ir savo apimtimi bei finansinėmis investicijomis. Elektroninės valdžios koncepcijoje ir jos įgyvendinimo plane numatytiems uždaviniams spręsti ir priemonėms įgyvendinti buvo inicijuojami ir kiti įvairūs projektai, pasižymintys praktiniu reikšmingumu (Elektroninės valdžios vartai, 2003; Elektroninio parašo proveržio programa, 2007).

Elektroninės valdžios plėtros institucinio reguliavimo perspektyva Lietuvoje

Galima teigti, jog praktinius elektroninės valdžios kūrimo, įgyvendinimo ir plėtros aspektus Lietuvoje, kaip jau minėta, reguliuoja trys pagrindinės valdžios institucijos – Vidaus reikalų ministerijos Informacinės politikos departamentas, Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lietuvos Respublikos Seimo Informacinės visuomenės plėtros komitetas.

Detaliau išsiginčius į visų šių institucijų kuriojamas sritis, susidaro įspūdis, kad tam tikros jų vykdomos funkcijos informacinės visuomenės ir elektroninės valdžios įgyvendinimo klausimais yra panašios. Todėl manytina, jog kai kurios šių viešojo sektoriaus institucijų funkcijos dubliuojasi (Limba, 2007).

2006 metų pradžioje aukščiausiuose valdžios sluoksniuose vyko debatai dėl Informatikos ministerijos steigimo, tačiau galiausiai sprendimas dėl naujos ministerijos kūrimo nebuvo patvirtintas. Informatikos ministerijos steigimas būtų prieštaravęs Lietuvoje vykdomos viešojo sektoriaus reformos nuostatomis, be to, tokio pobūdžio viešojo administravimo institucijos įkūrimas ir išlaikymas pareikalautų iš Lietuvos valstybės biudžeto nemažų investicijų.

Visgi į tokios viešojo sektoriaus įstaigos steigimą galima žvelgti visapusiškai. Jeigu būtų įsteigta Informatikos ministerija, augtų ir plėstųsi viešasis sektorius, o tai prieštarautų naujosios

viešosios vadybos tyrinėtojo J. Massey vienam iš principų – „...neleisti viešajam sektoriui plėstis...“ (Puškorius, 2002). Kita vertus, įsteigus šią ministeriją būtų galima sujungti bent keletą šios dalies pradžioje minėtų institucijų ir taip išvengti funkcijų dubliavimo. Tačiau galimas dar ir kitas variantas – ateityje sujungti šias institucijas į vieną smulkesnę ir atskirą, informacinės visuomenės ir elektroninės valdžios kūrimą, plėtrą ir problemas šalyje reguliuojantį centrinės valdymo institucijos padalinį. Taip būtų išvengta ir funkcijų dubliavimo, o šios įstaigos išlaikymui reikėtų mažiau biudžeto lėšų, palyginti su naujos ministerijos steigimu (Limba, 2007).

Išvados ir pasiūlymai

1. 2005 m. birželio 9 d. priimtas Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 19 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymas riboja anksčiau turėtas visuomenės galimybes el. paštu, nenaudojant elektroninio parašo, susišižinti su tam tikromis valdžios institucijomis, įvardytomis Lietuvos Respublikos iki 2005 m. priimtuose teisės aktuose, kuriuose el. paštas buvo priskirtas vienai iš bendravimo priemonių.

2. Teisės aktas, reglamentuojantis viešojo administravimo institucijų privalomumą bendrauti su visuomene el. paštu, vargu ar yra veiksmingas, nes praktiniam elektroninio parašo funkcionavi-

mui reikalingos technologinės infrastruktūros sukūrimas, nors ir teisiškai reglamentuotas, nėra pakankamai išplėtotas. Tokio teisės akto priėmimas ir toliau suteikia galimybes valstybės tarnautojams neatsakyti į visuomenės pateikiamus prašymus (paklausimus) el. paštu.

3. Siekiant įgyvendinti sėkmingą ir nenutrūkstamą visuomenės susižinojimą su valdžios institucijomis internetu, kol bus išplėtotas elektroninis parašas (elektroniniai sertifikatai), siūlytina priimti teisės aktą, kuris garantuotų gyventojų susirašinėjimą su viešojo sektoriaus įstaigomis el. paštu nenaudojant elektroninio parašo.

4. Lietuvoje už elektroninės valdžios kūrimo ir plėtos teisinį bei praktinį reguliavimą atsakingos trys nuolat veikiančios pagrindinės institucijos – Vidaus reikalų ministerijos Informacinės politikos departamentas, Informacinės visuomenės plėtos komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lietuvos Respublikos Seimo Informacinės visuomenės plėtos komitetas. Kai kuriais elektroninės valdžios įgyvendinimo aspektais šių institucijų funkcijos dubliuojasi.

5. Siekiant išvengti funkcijų dubliavimo ir didelių biudžeto lėšų (pvz., lyginant su naujos ministerijos steigimu), siūlytina pirmiau minėtas institucijas sujungti į vieną smulkesnę ir atskirą informacinės visuomenės ir elektroninės valdžios kūrimo bei plėtos problemas šalyje reguliuojantį centrinės valdymo institucijos padalinį.

LITERATŪRA

Aljansas „Langas į ateitį“. Prieiga per internetą: <http://www.langasiateiti.lt> [žiūrėta 2007-03-12].

Designing E-Government. On the Crossroads of Technological Innovation and Institutional Change. Prins J. E. J. Hague: Kluwer Law International. 2002, p. 77–85.

Elektroninės valdžios vartai. Prieiga per internetą: <http://www.epaslaugos.lt> [žiūrėta 2007-03-23].

Elektroninio parašo proveržio programa. Prieiga per internetą: <http://www.parasas.lt> [žiūrėta 2007-03-18].

HEEKS, R. (2001) *Reinventing Government in the Information Age*. International practice in IT-enabled public sector reform. London: Routledge, p. 33–67.

LIMBA, T. (2007). Elektroninė valdžia ir valsty-

bės tarnyba. Iš *Valstybės tarnyba Lietuvoje: praeitis ir dabartis*. Vilnius, p. 356–381.

LIMBA T., PETRAUSKAS R. (2003). Research into E-Government services. / Information Management Report. Cambridge Scientific Abstracts. p. 15–19

PUŠKORIUS, S. (2002). *Viešojo sektoriaus institucijų administravimas*. Vilnius: LTU, p. 59.

RAIN projekto prielaidos. Prieiga per internetą: <http://www.placiajuostis.lt> [žiūrėta 2007-03-12].

World Public Sector Report 2003: E-Government at the Crossroads. *United Nations*. New York, 2003, p. 8–9.

Lietuvos Respublikos 2000 m. liepos 11 d. Elektroninio parašo įstatymas, Nr. VIII-1822. *Valstybės žinios*, 2000-07-26, Nr. 61.

Lietuvos Respublikos 2005 m. birželio 9 d. Viešojo administravimo įstatymo 19 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymas, Nr. X-239. *Valstybės žinios*, 2005-06-18, Nr. 76.

Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko 2000 m. rugpjūčio 16 d. potvarkis Nr. 164 „Dėl darbo grupės elektroninės Vyriausybės koncepcijai parengti sudarymo“. Prieiga per internetą: <http://www.litlex.lt> [žiūrėta 2007-03-13].

Lietuvos Respublikos Seimo 2001 m. rugsėjo 13 d. nutarimas Nr. IX-504 „Dėl Seimo statuto 43 ir 44 straipsnių pakeitimo bei statuto papildymo 61-1 straipsniu“. *Valstybės žinios*, 2001-09-19, Nr. 80.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. rugsėjo 6 d. nutarimas Nr. 1059 „Dėl Mokesčių mokėtojų registro įsteigimo ir jo nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2000-09-13, Nr. 77.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gegužės 22 d. nutarimas Nr. 599 „Dėl Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės įsteigimo“. *Valstybės žinios*, 2001-05-25, Nr. 44.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 31 d. nutarimas Nr. 2115 „Dėl elektroninės val-

džios koncepcijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2003-01-08, Nr. 2.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 18 d. nutarimas Nr. 480 „Dėl bendrųjų reikalavimų valstybės institucijų interneto svetainėms patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2003-04-24, Nr. 38.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. lapkričio 25 d. nutarimas Nr. 1468 „Dėl Elektroninės valdžios koncepcijos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2003-11-28, Nr. 112.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 10 d. nutarimas Nr. 715 „Dėl Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų, gyvenamųjų vietovių ir gatvių valstybės registro reorganizavimo ir Lietuvos Respublikos adresų registro įsteigimo“. *Valstybės žinios*, 2004-06-12, Nr. 93.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 2 d. nutarimas Nr. 935 „Dėl Lietuvos 2004–2006 metų bendrojo programavimo dokumento patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2004-08-06, Nr. 123.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. lapkričio 16 d. nutarimas Nr. 1231 „Dėl Lietuvos plačiajuosčio ryšio infrastruktūros 2005–2010 metų plėtros strategijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2005-11-19, Nr. 137.

IMPLEMENTATION AND PERSPECTIVES OF ELECTRONIC GOVERNANCE IN LITHUANIA: THE SOCIETY INTERACTION WITH PUBLIC ADMINISTRATION

Tadas Limba

Summary

The paper analyses the implementation of electronic governance and its perspective, some aspects of society interaction with public administration in Lithuania. The main principles of electronic governance creation as well as the resistance of electronic governance development from the point of view of public sector are discussed. The questions of peculiarities and assessment of the level of implementation of the e-government legal regulations are discussed, too. The author of the article suggests that the public administration and legal environment of e-governan-

ce is of crucial importance to the development of the knowledge society and knowledge economy, also, for the adaptation of the governmental bodies to the changing societal needs. The aim of this paper is to: (1) identify the issues of implementation of electronic government, the tendencies of electronic governance development in Lithuania; (2) analyse some questions of interaction between society and governance by e-mail; (3) discuss the institutional aspects and perspectives of electronic governance development; (4) provide some recommendations.